

This book fills a gap in the field of literary folklore that has been long neglected in Slovenia. Supplying a well-informed theoretical insight into the development of scholarship on the subject, it provides valuable assistance and support to all subsequent researchers of contemporary legends and modern folklore in general.

Monika Kropelj Telban, Ljubljana

НИКОЛАЈ МИХАЈЛОВ: ИСТОРИЯ СЛАВЯНСКОЙ МИФОЛОГИИ В XX ВЕКЕ. МОСКВА: ИНСТИТУТ СЛАВЯНОВЕДЕНИЯ РАН, 2017, 344 STRANI.

Knjiga »Zgodovina slovanske mitologije v XX. stoletju« je zadnja knjiga ruskega jezikoslovca Nikolaja Mihajlova, ki je bila posthumno izdana lansko leto v Moskvi. Knjiga je ostala nedokončana, saj je avtor pred njenim dokončanjem leta 2010 prezgodaj preminil. Nedokončani slovenski rokopis je prevzela avtorjeva mati Tatjana V. Civjan, pri ideji za izdajo dela pa so jo podprli tudi slovenski kolegi, kot Civjanova zapiše v prvem poglavju »Od izdajatelja«. Rokopis je v ruščino prevedla Elena M. Konicka z vilniške univerze, knjigo pa sta uredila in vsebinsko dopolnila Vladimir J. Petruhin in Svetlana M. Tolstaja. Slednja je tudi predlagala vključitev avtorjeve bibliografije in člankov, uredniško dodano vsebino pa sta v knjigi označila s kvadratnimi oklepaji. Avtor je načrtoval dvajset poglavij, od katerih niso bila vsa zaključena, ponekod so bili zgolj osnutki; načrtovana vsebina naj bi obsegala med 300 in 400 strani.

Avtorjavo osrednje zanimanje so bili viri, primarni in sekundarni, »kabinetna mitologija«, teoretično izpraševanje prejšnjih sklepov in različni vidiki na razvoj mitologije. Virom je posvetil tudi svojo zadnjo nedokončano knjigo Zgodovina slovanske mitologije v XX. stoletju. Naslov knjige, kot omenja že Tatjana V. Civjan v prvem poglavju »Od izdajatelja«, je lahko zavajajoč, saj bi bralec lahko pričakoval zgodovino slovanske mitologije v pomenu razvoja mitoloških likov v poznejše razvojne faze – kar je bilo tudi eno od zanimanj avtorja –, vendar je izraz mitologija tokrat mišljen v pomenu znanstvene discipline, ki se ukvarja z raziskovanjem duhovne kulture.

Po uvodnem poglavju, v katerem Civjanova opiše širši kontekst odločitve za izdajo knjige in potek dela, sledi podrobno kazalo knjige z naslovom »Vsebina knjige po avtorjevem predlogu«, ki je uredniško dopolnjeno s poglavji. V »Predgovoru« avtor opiše svojo namero predstaviti sedanjo znanstveno smer filologije, ki jo lahko imenujemo slovanska mitologija in kjer predlaga nekatere najbolj perspektivne teme za poznejša raziskovanja. Avtor na tem mestu pretrese terminološka vprašanja meje med folkloro in mitologijo ter vprašanje ustreznosti besede mitologija za raziskovanje mitov, saj le ti v klasičnem pomenu pri Slovanih niso očitni, o čemer je avtor pisal že v prejšnjih delih. Kljub drugim podobnim sočasnim terminom (mitopoetično izročilo, starožitnosti itd.) avtor uporablja pojem mitologija, saj ga pojmuje kot tradicionalni termin in ne želi vpeljevati novih. Pod terminom »slovanska mitologija« avtor razume vso dokrščansko pogansko religijo vseh slovanskih narodov, kakor tudi prežitke poganstva, ki so se ohranili do danes v različnih oblikah (folklori in jeziku). Časovno opredeli mitologijo na 1. Poganstvo do krščanstva; 2. Pokristjanjevanje/dvoverstvo in 3. Poznejša »demonološka« doba. Avtor poudarja, da se prav tako prvi viri za slovansko mitologijo že nanašajo na nacionalne in lokalne tradicije, zaradi česar moramo biti zelo previdni pri kronologiji in terminologiji. Pri rekonstrukciji meni, da je treba imeti v obziru možnost, da določena praslovanska rekonstruirana mitološka figura ali motiv ne obstaja nujno v vseh slovanskih tradicijah. Ker je Mihajlov razumel tudi baltske jezike, sploh litvanščino, je dal velik poudarek tudi na problem t. i. balto-slovanske skupnosti. Avtor meni, da je problematika bolj kompleksna, kot zgolj hipoteza, da je nekdaj obstajal skupni protoetnos, ki se je

pozneje ločil na dve skupini. Na mitološki ravni se tu rekonstruira pogojna shema, ki jo je možno poravnati z rekonstrukcijo indoevropskega prajezika na lingvistični ravni, kjer se na osnovi večjega števila jezikov predpostavlja, da so vsi ti jeziki odsev konkretne realizacije neke prvotne sheme, s tem, da nimamo nobenih pisnih virov v indoevropski. Mihajlov predstavi tudi problematiko virov, najprej težavo prvotnih virov, ki jih je malo, pogosto so nejasni, dvomljivi, pisani s strani kronologov, ki niso razumeli jezika Slovanov in hkrati pa so zavračali poganstvo. Ne smemo prezreti niti pogostega nestrokovnega tolmačenja. Vseeno pa ni dvoma, da je obstajala religija z vsemi žreci in svetišči. Poleg pismenih virov avtor izpostavi tudi arheološke vire (npr. svetišče na otoku Rügen na severu Nemčije, Novgorod idr.). Obregne se ob dejstvo, da slavisti »še vedno niso klasificirano analizirali in izdali latinskih in nemških virov za slovansko mitologijo«. V poglavju so predvsem poudarjeni viri dveh slovanskih tradicij, vzhodnih Slovanov in baltskih (polabskih) Slovanov, saj za južne in zahodne Slované skoraj nimamo virov zaradi časovno zgodnejšega pokristjanjevanja. Avtor na tem mestu predstavi prve omembe slovanskega poganstva pri Prokopiju, vir Pripoved o minulih letih (pri nas od 2015 v novi izdaji preveden vir) za poganstvo vzhodnih Slovanov in vire za baltske in zahodne Slované (Adam iz Bremna, Helmold, Ebbo idr.). Avtor nadaljuje s hitrim pregledom znanstvenega skepticizma do mitoloških rekonstrukcij prve polovice 20. stoletja in nove poti raziskovanja slovanske mitologije (kot odziv na ta skepticizem) z interpretacijo folklore, arheologije in jezikov, katerih začetnik je bil Roman Jakobson, pozneje pa sta to smer nadaljevala Vjačeslav V. Ivanov in Vladimir N. Toporov.

Drugo poglavje »Drugotni viri za slovansko mitologijo. Kabinetna mitologija« je posvečeno raziskovalcem od 17. do 18. stoletja. Njihove raziskave so bile v začetku 20. stoletja močno kritizirane v krogih znanih kot »znanstveni skepticizem«. Mihajlov posebej izpostavi poljskega slavista Aleksandra Brücknerja, ki je po Mihajlovem mnenju na eni strani zelo podrobno analiziral nekatere prvotne vire, po drugi strani pa zaradi zelo kritičnega odnosa do virov in predhodnih raziskav zadržal razvoj slovanske mitologije za nekaj desetletij. V obrambo »kabinetni mitologiji« Mihajlov zaključuje, da so nameroma zavajajoče informacije »znanstveni in kulturni spomenik zgodovinske dobe«: raziskave te dobe ne zgolj povzamejo prvotne vire, temveč jih tudi citirajo, kar je pomembno, kadar prvotnih virov nimamo več – z upoštevanjem nepreverljivosti točnosti citatov in da v nekaterih primerih ni izključeno, da avtorji opisujejo še žive poganske tradicije. Tem virom bi lahko zaupali, kadar se nanašajo na pokristjanjenje polabskih Slovanov. Nekatere od teh avtorjev in vire Mihajlov tudi podrobno predstavi.

Osrednji del knjige je poglavje »Raziskovanje slovanske mitologije v 20. stoletju«, kjer je razvrščenih 26 podpoglavij. V naslovih podpoglavij so imena raziskovalcev in v vsebini pregled njihovih najpomembnejših objav ter analiza njihovega prispevka k raziskovanju slovanske mitologije. V knjigi so predstavljeni: Nikolaj M. Galkovskij, Evgenij V. Aničkov, Louis Léger, Viljo J. Mansikka, Aleksander Brückner, Lubor Niederle, Thede C. T. Palm, Erwin E. H. Wienecke, Leonhard Franz, Veselin Čajkanović, Josip Mal, Boris O. Unbegaun, Vittore Pisani, Evel Gasparini, Frans Vyncke, Roman Jakobson, Vladimir N. Toporov, Vjačeslav V. Ivanov, France Bezlaj, Karl H. Meyer, Leszek J. Moszyński, Henryk Łowmiański, Aleksander Gieysztor,

Myroslava T. Znayenko, Zdenek Váňa in Radoslav Katičić.

Kot že v uvodu, se tudi pri raziskovalcih mitologije Mihajlov najbolj zadrži pri razčlenitvi njemu poznanih virov, uporabi primarnih virov ter pri interpretaciji in kritičnem presojanju sekundarnih virov. Mihajlov pogosto predstavi obravnavano delo določenega avtorja in poskuse etimologij imen bogov tudi po poglavjih. Poznejša urednika sta z opombami dopolnila vsebino, kjer je bilo smiselno opozoriti na nove pomembnejše članke o določenih temah, ki so izšli po smrti pisca knjige, npr. različne interpretacije zbruškega idola. Ker je več virov za vzhodnoslovansko in polabsko poganstvo, se je tem tradicijam posvečalo tudi največ obravnavanih avtorjev (Mansikka, Palm, Aničkov, Vyncke idr.). Če se večina ukvarja z višjo ali nižjo mitologijo (demonologijo), je Carl Theodor Palm raziskoval predvsem polabska svetišča, o katerih je objavil študijo *Wendische Kultstätten* leta 1937, za katero Mihajlov zapiše, da je »še vedno najboljše delo o poganskih svetiščih baltskih Slovanov«. Izstopata podpoglavji, namenjeni Erwinu Eugenu Helmutu Wienecki in Leonhardu Franzu, saj sta bila izrazito negativno usmerjena proti Slovanom in njihovi predkrščanski religiji, njuni knjigi pa sta bili pozneje močno kritizirani. Vključitev kritičnih odzivov na objavljena dela je dobrodošlo za razumevanje konteksta in časa, v katerem so bile knjige objavljene. Čeprav je v uvodu navedeno, da je Mihajlov posebno pozornost v knjigi namenil slovenski tradiciji, sta od slovenskih avtorjev obravnavana zgolj Josip Mal in France Bezlaj. Ker pa je knjiga ostala nedokončana, ne moremo vedeti za avtorjeve načrte o vključitvi drugih raziskovalcev.

Avtor je imel izjemen pregled nad viri, čeprav je malo virov za slovansko mitologijo,

je teh kljub temu toliko, da bi jih težko vsakdo pregledal, kar vidimo tudi skozi vsebino knjige. Poleg tega pa viri tudi niso zbrani na enem mestu in so pisani v zelo različnih jezikih (grškem, latinskem, arabskem idr.). Mihajlova odlika je vsekar dobra sistematičnost, po kateri razdeli vire in bralcu na razumljiv način predstavi kompleksna vprašanja; prav tako tudi razumevanje mnogih jezikov, zaradi česar je imel možnost vključiti zelo širok nabor avtorjev, ki so objavljali dela o slovanski mitologiji v različnih evropskih jezikih. Zaradi tega bodo imeli bralci prvič na enem mestu možnost spoznati kritičen pregled literature o slovanski mitologiji in mnogi od njih se bodo verjetno prvič srečali z avtorji, ki jim jezikovno niso dostopni in so manj znani širši zainteresirani javnosti. Literature o slovanski mitologiji je danes že preveč, da bi se folkloristi z vsemi deli bližje spoznali in je zato obravnavana knjiga toliko bolj priročen pregled raziskav. Čeprav naslov knjige zajema raziskovanje slovanske mitologije v 20. stoletju, sega zadnje podpoglavje namenjeno Radoslavu Katičiču že v 21. stoletje, saj zajema knjigo izdano leta 2008. Prav tako so v poznejših poglavjih omenjene nekatere izdaje slovenskih avtorjev po letu 2000.

Knjigo zaključujeta poglavji Slovanska mitologija in Slovenska mitologija. V poglavju Slovanska mitologija avtor predstavi ruski etnolingvistični slovar *Славянские древности* (slo. Slovanske starožitnosti) s poudarkom na članku Nikite I. Tolstoja o slovanskih verovanjih. V zadnjem poglavju Slovenska mitologija Mihajlov predstavi najpomembnejše izdaje, v katerih so tudi viri za slovensko mitologijo, začenši z viri za pokristjanjevanje, ki jih je zbral France Kos in avtorji, ki so se prvi posvečali tej tematiki oziroma so zbrali gradivo: Janez V. Valvasor, Anton T. Linhart in Karel Štrekelj.

Med zadnjimi deli slovenskih avtorjev, ki jih je Mihajlov dočakal, predstavi Damjana Ovseca, Zmaga Šmitka in Moniko Kroepej.

Knjigo zaključujejo priloge, tj. trinajst člankov Mihajlova, ki sta jih izbrala urednika glede na osrednje zanimanje avtorja: vloga primarnih in sekundarnih virov v mitoloških raziskavah in rekonstrukcija slovanske mitologije v povezavi z baltsko-južnoslovanskimi lingvističnimi paralelami. Sledi obsežno poglavje »Literatura«, ki jo je uredil Mihajlov, dopolnila pa sta jo urednika. Knjigo končuje »Bibliografija N. A. Mihajlova«. Slednja je razčlenjena na celotno strokovno in poljudno bibliografijo avtorja, vključeni pa so tudi nekrologi posvečeni Mihajlovu.

Pregled pomembnih avtorjev in njihovih del za slovansko mitologijo bo gotovo dobrodošlo med mnogimi strokovnjaki, kakor tudi med študenti, ki si želijo spoznati starejša dela, od katerih so marsikatera še vedno aktualna. Nekatera v knjigi omenjena starejša dela so danes tudi prosto dostopna na svetovnem spletu ali pa so bila ponovno natisnjena.

Ker je avtor pred dokončanjem knjige preminil, knjiga ni izšla v slovenščini, kot je Mihajlov prvotno načrtoval. Kot poklon tujemu avtorju, ki se je leta posvečal raziskovanju slovenske mitologije in bil tesno povezan s Slovenijo (Mihajlov je bil med drugim tudi pobudnik izdajanja revije *Studia Mythologica Slavica*), bi bila dobrodošla tudi slovenska izdaja omenjene knjige.

Nejc Petrič, Dublin